

„Kościół przez stulecia prowadził człowieka
do wiary, zachowywał go od błędów
i wskazywał mu drogę. (...)
Niesie mnie wiara innych, podobnie jak ogień
mojej wiary zapala i umacnia innych”.

(Youcat, p. 24)

Święty Paweł poświęcił swoje życie głoszeniu Ewangelii. Jego cztery podróże misyjne za każdym razem miały coraz szerszy zasięg. Podczas wypraw Paweł doświadczył wielu trudności i niebezpieczeństw, a nawet zagrożenia życia.

WARTO
być obecnym na
współczesnych
areopagach

Areopag, Ateny, Grecja

Dotarł również do Grecji, gdzie kultura stała na bardzo wysokim poziomie: kwitła filozofia, rozwijała się literatura. W wymiarze religijnym charakterystyczny był politeizm, czyli wielobóstwo. W Atenach istniało wiele świątyń, ołtarzy i posągów poświęconych obcym bogom, co wewnątrz oburzało Pawła. Podjął rozmowę z Grekami o Jezusie, wykorzystując fakt, że jeden z wielu ołtarzy poświęcili również „Nieznanemu Bogu”.

W Atenach Paweł burzył się wewnętrznie na widok miasta pełnego bożków. Niektórzy z filozofów epikurejskich i stoickich rozmawiali z nim: „Cóż chce powiedzieć ten nowinkarz?” – mówili jedni, a drudzy: „Zdaje się, że jest zwiastunem nowych bogów” – bo głosił Jezusa i zmartwychwstanie. Zabrali go i zaprowadzili na Areopag, i zapytali: „Czy moglibyśmy się dowiedzieć, jaką to nową naukę głosisz? Bo jakieś nowe rzeczy kładziesz nam do głowy (...)”. „Mężowie ateńscy – przemówił Paweł, stanąwszy w środku Areopagu – widzę, że jesteście pod każdym względem bardzo religijni. Przechodząc bowiem i oglądając wasze świątynie jedną po drugiej, znalazłem też ołtarz z napisem: «Nieznanemu Bogu». Ja wam głoszę to, co czcicie, nie znając. Bóg, który stworzył świat i wszystko, co w nim istnieje, On, który jest Panem nieba i ziemi, nie mieszka w świątyniach ręką zbudowanych i nie odbiera posługi z rąk ludzkich, jak gdyby czegoś potrzebował, bo sam daje wszystkim życie i tchnienie, i wszystko.

On z jednego człowieka wywiódł cały rodzaj ludzki, aby zamieszkiwał całą powierzchnię ziemi. Określił im właściwe czasy i granice zamieszkania, aby szukali Boga; może dotkną Go i znajdą niejako po omacku. Bo w rzeczywistości jest On niedaleko od każdego z nas. W Nim bowiem żyjemy, poruszamy się i jesteśmy, jak to powiedzieli niektórzy z waszych poetów: «Jesteśmy bowiem z jego rodu». Będąc więc z rodu Bożego, nie powinniśmy sądzić, że Bóstwo jest podobne do złota albo do srebra, albo do kamienia, wytworu rąk i myśli człowieka. Nie biorąc pod uwagę czasów nieświadomości, wzywa Bóg teraz wszędzie i wszystkich ludzi do nawrócenia, dlatego że wyznaczył dzień, kiedy to sprawiedliwie będzie sądzić świat przez Człowieka, którego na to przeznaczył, po uwierzytelnieniu Go wobec wszystkich przez wskrzeszenie Go z martwych”.

Gdy usłyszeli o zmartwychwstaniu, jedni się wyśmiewali, a inni powiedzieli: „Posłuchamy cię o tym innym razem”. Tak Paweł ich opuścił. Niektórzy jednak przyłączyli się do niego i uwierzyli. Wśród nich Dionizy Areopagita i kobieta imieniem Damaris, a z nimi inni.

(Dz 17,16.18-20.22-34)

Areopag, gdzie św. Paweł wygłosił swoją mowę, przeszedł do historii jako miejsce spotkania wielu kultur i religii. Ateńczycy gromadzili się na nim, aby posłuchać różnych nowin. Było to również miejsce posiedzeń przedstawiciele rady miejskiej. Choć można odnieść wrażenie, że Paweł poniósł klęskę w rozmowie z filozofami, to jednak spotkanie to było bardzo ważne. Było to pierwsze wystąpienie św. Pawła w miejscu publicznym, skierowane do szerokiego kręgu słuchaczy.

Mapa podróży misyjnych św. Pawła

„Areopag był wówczas ośrodkiem kultury wykształconego ludu ateńskiego i dziś można go uznać za symbol nowych miejsc, w których należy głosić Ewangelię”.

(Jan Paweł II, Encyklika „Redemptoris missio”, 37c)

Święty Paweł głosił Ewangelię narodom należącym do Imperium Rzymskiego. Nauczał również w samym Rzymie, który uchodził w tamtym czasie za centrum świata, o wielkim dorobku kulturalnym w dziedzinie literatury, malarstwa, rzeźby, filozofii i teatru. W Imperium wyznawano wielobóstwo. Świętemu Pawłowi w głoszeniu Ewangelii bardzo pomagało staranne wykształcenie: znał najpowszechniejsze wówczas języki oraz dorobek naukowy swoich czasów. Umożliwiało mu to wejście w dialog z ludźmi o kulturze i religii odmiennej niż żydowska. Paweł głosił Ewangelię i zakładał gminy chrześcijańskie. Za pomocą listów pisanych do różnych gmin rozwiązywał pierwsze problemy dotyczące dyscypliny i wiary. Możemy je znaleźć w Nowym Testamencie. Na ewangelizowanych przez niego terenach chrześcijaństwo przyjmowało specyficzną formę, uzależnioną od miejscowej kultury.

To dzięki misji św. Pawła na terenach basenu Morza Śródziemnego chrześcijaństwo dotarło do Europy. Państwa europejskie bardzo obficie czerpały z kultury antycznej: rzymskiej i greckiej. Narody, które przyjmowały chrześcijaństwo od misjonarzy wywodzących się z tych kultur, przejmowały ich łacińskie bądź greckie elementy.

Bóg, który stworzył świat

On daje wszystkim życie

W Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy

On jest niedaleko od każdego z nas

WIEM, ŻE

Ewangelia jest skierowana do wszystkich kultur i narodów

Głoszenie Ewangelii jest ważnym zadaniem chrześcijan w związku z coraz szybciej zmieniającymi się warunkami życia i postępem technicznym. Chrześcijaństwo jest zobowiązane głosić Ewangelię na współczesnych areopagach. Są nimi:

- mass-media,
- działalność na rzecz pokoju i rozwoju na świecie,
- praca na rzecz praw człowieka i narodów, przede wszystkim mniejszości,
- działania na rzecz praw kobiety i dziecka,
- ochrona świata stworzonego (ekologia),
- kultura,
- prace badawcze,
- stosunki międzynarodowe...

Zastanów się

- Dlaczego chrześcijanie są zobowiązani głosić Ewangelię wszystkim narodom?
- Dlaczego media mogą być narzędziem do głoszenia Ewangelii?
- Dlaczego działania na rzecz praw człowieka łączą się z głoszeniem Ewangelii?
- Z czego rodzi się inkulturacja?
- Kiedy wartości obecne w społeczności pogańskiej mogą się stać częścią kultury chrześcijańskiej?

Zapamiętaj

„Proces inkulturacji polega na stopniowym wcielaniu się Ewangelii w kulturę. Niektóre wartości kulturalne należy przekształcić i oczyścić, i dopiero wtedy będą mogły się stać częścią kultury autentycznie chrześcijańskiej. Z drugiej strony jest wiele kultur, w których wartości chrześcijańskie mogą się łatwo zakorzenić. Inkulturacja rodzi się z szacunku należnego zarówno Ewangelii, jak i kulturze, w której jest ona głoszona i przyjmowana”.

(Jan Paweł II, Adhortacja „Ecclesia in Oceania”, 16)

Zadanie

1. Napisz, dlaczego inkulturacja w imię miłości Chrystusa jest najsukcesowniejszym sposobem głoszenia Ewangelii.
2. Odszukaj w Internecie i wypisz strony, na których możesz znaleźć informacje pomocne w pogłębianiu wiary.
3. Pomódl się o odwagę głoszenia Chrystusa nawet obcym ludziom.

Cywilizacja europejska wiąże się nierozdzielnie z przybyciem chrześcijaństwa do Europy. Zaczęło się od... apostołów, którzy swoją działalność misyjną prowadzili przede wszystkim na terenach należących do cesarstwa rzymskiego. Zakładali gminy chrześcijańskie i udzielali chrztu.

WARTO
pielegnować
wartości
chrześcijańskie

Jak więc przejęliście naukę o Chrystusie Jezusie jako Panu, tak w Nim postępujcie: zapuśćcie w Nim korzenie i na Nim dalej się budujcie, i umacniajcie się w wierze, jak was nauczono, pełni wdzięczności.

(Kol 2,6-7)

Gdy po niemal trzech wiekach prześladowań chrześcijan w Imperium Rzymskim ogłoszono dzięki cesarzowi Konstantynowi tzw. edykt mediolański (313 r.), chrześcijaństwo umocniło się i rozrosło.

Dzięki działalności misyjnej św. Patryka, apostoła Irlandii (386–461), chrześcijaństwo przyjęła Zielona Wyspa. Chrystianizację plemion anglosaskich od południa rozpoczął na przełomie VI i VII w. św. Augustyn z Canterbury, działając w imieniu papieża – św. Grzegorza I Wielkiego. Wkrótce misjonarze iroszkoccy i anglosascy wyruszyli na kontynent europejski, tworząc parafie, diecezje i archidiecezje. Największą rolę w nawracaniu ludów germańskich, zwłaszcza na terenie Niemiec, odegrał św. Bonifacy.

Pod koniec VIII w. i na początku IX w. chrzest przyjęli Słowianie: Chorwaci, Słowacy, Morawianie i przodkowie Słowaków. Te dwa ostatnie ludy, mieszkające na terenie tzw. Państwa Wielkomorawskiego, były na prośbę miejscowego księcia ewangelizowane przez braci – św. Cyryla i Metodego.

Pod koniec IX w. Europa Środkowa przeżywała najazd Madziarów (Węgrów), którzy osiedliwszy się nad Dunajem, ulegali wpływom chrześcijaństwa. Przyczynił się do tego św. Stefan, władca Węgier. Wcześniej Mieszko I, książę Polan, ożenił się z księżniczką czeską Dąbrówką i za jej sprawą wraz ze swym dworem przyjął chrzest. Na ziemiach polskich dużą rolę odegrały postać i kult św. Wojciecha, biskupa Pragi, który zginął śmiercią męczeńską z rąk pogańskich Prusów, oraz nieco zapomnianego św. Brunona Bonifacego z Kwerfurtu,

który naśladował św. Wojciecha i podobnie jak on zginął z rąk Jaćwingów (dziś pogranicze polsko-litewskie).

W drugiej połowie X w. rozpoczęła się chrystianizacja Rusi. Jeszcze w połowie XIII w. polscy misjonarze próbowali głosić Ewangelię na Litwie, ale dopiero z końcem XIV w., dzięki małżeństwu wielkiego księcia litewskiego Władysława Jagiełły z królową Polski św. Jadwigą oraz zawarciu unii polsko-litewskiej, chrystianizacja zaczęła przynosić efekty.

(oprac. na podst.: J. Strzelczyk, Apostołowie Europy)

Przyjęcie chrześcijaństwa zmieniło status i sposób funkcjonowania plemion i państw europejskich. Wśród najważniejszych zmian można wymienić:

- wzmocnienie znaczenia państw na arenie międzynarodowej,
- przyspieszenie tworzenia struktur państwowych,
- pomoc w nawiązywaniu kontaktów handlowych,
- wprowadzenie norm i zasad społecznych w oparciu o Ewangelię (np. małżeństwo monogamiczne),
- rozwój nauki, szkolnictwa,
- rozpowszechnienie się pisma.

Dzięki przyjęciu chrześcijaństwa narody i państwa europejskie budowały zasady społeczne i państwowe w oparciu o dekalog i naukę Chrystusa.

Naszym obowiązkiem jako chrześcijan jest:

- poszerzać wiedzę na temat rozwoju chrześcijaństwa w Europie i w Polsce,

Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia NMP, Gniezno, IX w., Polska

Kościół NMP przed Tynem w Pradze, od XI w., Czechy

Katedra św. Patryka w Dublinie, XII w., Irlandia

- brać udział w uroczystościach państwowych i dbać o ich religijny charakter,
- dbać o znaki obecności Boga w miejscach publicznych,
- bronić wiary stanowczo i odważnie (np. przed próbą zdejmowania krzyża),
- domagać się respektowania prawa do uzewnętrzniania swojej wiary.

WIEM, ŻE
 cywilizacja
 europejska ma
 chrześcijańskie
 fundamenty

! Zapamiętaj

„Gdy tylko jednostki i nacje przyjmują Bożą obecność, otaczają Boga prawdziwą czcią i słuchają Jego głosu, budowana zostaje cywilizacja miłości, gdzie szanowana jest godność wszystkich i gdzie wzrasta poczucie wspólnoty wraz z wszystkimi jej korzyściami”.

(Benedykt XVI, Zakorzeni i zbudowani na Chrystusie, mocni w wierze)

? Zastanów się

- Do czego zobowiązuje nas przyjęcie nauki Chrystusa?
- Co to znaczy budować życie na Chrystusie?
- Dlaczego mamy być wdzięczni za dar wiary w Chrystusa?
- Jakie zagrożenia niesie życie bez Boga?
- Co wiesz o roli chrześcijaństwa w rozwoju Polski i Europy?
- W jakich sytuacjach masz obowiązek bronić swoich chrześcijańskich korzeni?

✓ Zadanie

1. Napisz list do premiera, w którym uzasadnisz, dlaczego ważna jest dla ciebie obecność krzyża w sali szkolnej.
2. Napisz mowę w obronie krzyża w polskim sejmie. Uzasadnij, dlaczego ma prawo tam pozostać.
3. Wieczorem pomódl się o odwagę stawania w obronie swojej wiary.

WARTO

odkrywać
sens pracy

Od czasów Chrystusa chrześcijanie zmieniali świat. Tworzyli kulturę Europy i kształtowali europejskie państwa, także Polskę. Również dzisiaj przekazują innym styl życia według zasad Chrystusa.

Jeden duch i jedno serce ożywiały wszystkich wierzących. Żaden nie nazywał swoim tego, co posiadał, ale wszystko mieli wspólne. Apostołowie z wielką mocą świadczyli o zmartwychwstaniu Pana Jezusa, a wszyscy oni mieli wielką łaskę. Nikt z nich nie cierpiał niedostatku, bo właściciele pól albo domów sprzedawali je i przynosili pieniądze uzyskane ze sprzedaży, i składali je u stóp Apostołów. Każdemu też rozdzielano według potrzeby.

(Dz 4,32-35)

Niezwykłym propagatorem życia według zasad chrześcijańskich był św. Benedykt z Nursji. Napisał on regułę zakonną, która miała wpływ na kształtowanie się Kościoła w Europie, a w ten sposób również na rozwój kultury. Przyczynił się do tak znacznych zmian, że z owoców jego działań korzystają do dziś wszyscy Europejczycy.

Stworzona przez św. Benedykta reguła stała się podstawowym punktem odniesienia przy zakładaniu wszelkich wspólnot zakonnych. Przeczytaj jej fragmenty:

„**Prolog.** Przede wszystkim, gdy coś dobrego zamierzasz uczynić, módl się najpierw gorąco, aby On sam [Bóg] to do końca doprowadził.

O zwoływaniu braci na radę. Ilekroć trzeba w klasztorze podjąć jakąś ważną decyzję, niechaj opat zwoła całą wspólnotę i przedstawi jej, o co chodzi. Wysłuchawszy opinii braci, niech ją sam rozważy, a następnie zrobi to, co uzna za bardziej wskazane.

Benedykt przedstawia mnichom swoją *Regułę*, Mantua, Włochy.

Czy mnisi powinni posiadać coś na własność. Niech się nikt nie ośmiela cokolwiek dawać lub przyjmować bez pozwolenia opata, ani czegokolwiek posiadać na własność, choćby najmniejszej rzeczy, ani książki, ani tabliczek do pisania, ani rylca, niczego w ogóle.

O codziennej pracy fizycznej. Bezczynność jest wrogiem duszy. Dlatego też bracia muszą się zajmować w określonych godzinach pracą fizyczną i również w określonych godzinach czytaniem duchownym.

O ubraniu i obuwiu mnichów. Ubrania należy braciom dawać dostosowane do warunków miejscowych i klimatu (...), ponadto szkaplerz do pracy, na nogi zaś pończochy i buty. Nad kolorem tych wszystkich rzeczy ani nad ich wyglądem niech się bracia nie zastanawiają, ale niech noszą takie, jakie można znaleźć w kraju, w którym żyją, albo jakie można taniej sprawić”.

(Reguła św. Benedykta)

Członkowie założonego przez św. Benedykta zakonu benedyktynów (ok. 530 r.) składają cztery śluby: ubóstwa, posłuszeństwa, czystości i stałości miejsca.

Nie jest możliwe, byśmy w pełni realizowali regułę św. Benedykta. Możemy jednak znaleźć w niej wskazówki do uświęcania naszego życia, ponieważ do świętości dąży się codzienną ciężką pracą, zarówno fizyczną, jak i duchową. Wpisujemy się w ten sposób w dorobek świata, w którym żyjemy. Budujemy w Polsce i Europie kulturę: tę codzienną, a zarazem chrześcijańską.

„Wszystkie prace mogą mieć tę samą wartość nadprzyrodzoną; nie ma zadań wielkich czy małych – wszystkie są wielkie, jeśli się je wypełnia z miłości. Te, które uważa się za wielkie, karleją, gdy zatracą się chrześcijański sens życia. I odwrotnie, są rzeczy na pozór małe, które mogą być bardzo wielkie z racji rzeczywistych konsekwencji, jakie pociągają za sobą”.

(Rozmowy z pralatem Escrivá. Kobieta w życiu świata i Kościoła)

† Módl się

„Boże, Ty przez nauczanie św. Benedykta zgromadziłeś w swoim Kościele wiele narodów, spraw przez jego zasługi, abyśmy z radosnym sercem biegnąc drogą Twoich przykazań, trwali w prawdziwej wierze i głębokim pokoju. Przez Chrystusa Pana naszego. Amen”.

(Do św. Benedykta, Patrona Europy)

WIEM, ŻE

żyjąc według
zasad moralnych,
przyczyniam się do
rozwoju cywilizacji

? Zastanów się

- Jak możesz znaleźć w Regule św. Benedykta wskazówki prowadzące do uświęcania twojego życia, a jednocześnie do rozwoju kultury?
- Jak możesz zastosować propozycje św. Benedykta w domu i w szkole?

! Zapamiętaj

Reguła zakonna – zbiór podstawowych zasad życia w danym zakonie, pochodzący najczęściej od założyciela lub przez niego przyjęty jako podstawa prawna.

Monastycyzm – zjawisko kulturowo-religijne, pierwotna forma życia wspólnot zakonnych (najczęściej oparta na regule benedyktyńskiej), gdzie modlitwa i medytacja mają pierwszeństwo przed życiem czynnym; wiąże się z tym odcięcie od świata (klauzura).

Dzięki istnieniu zakonów w Europie rozwinęło się piśmiennictwo, rozpowszechniła się kultura, powstawały biblioteki, szkoły. Zakonnicy uczyli uprawy ziemi i rozpowszechniali ziołolecznictwo.

Święty Benedykt w swojej regule ustalił zasady wzorowane na sposobie życia pierwszych chrześcijan. Benedyktyni przestrzegają ich do dziś, a ich praca na rzecz rozwoju chrześcijaństwa jest jednocześnie pracą nad rozwojem kultury w szerokim tego słowa znaczeniu. Święty Benedykt został wybrany na głównego patrona Europy, ponieważ benedyktyni przyczynili się do rozwoju cywilizacji i kultury europejskiej.

✓ Zadanie

1. Wyjaśnij, jak rozumiesz słowa: „Nie ma zadań wielkich czy małych – wszystkie są wielkie, jeśli się je wypełnia z miłości” (Josemaría Escrivá).
2. Na stronie opactwa benedyktyńskiego w Tyńcu (www.tyniec.benedyktyni.pl) znajdź, jakie formy działalności są tam prowadzone, i wypisz je w zeszycie.
3. Wyjaśnij znaczenie wyrażen związanych z zakonem benedyktyńców: „Ora et labora – módl się i pracuj” oraz „benedyktyńska praca”.

WARTO
dążyć do
jedności

Schizma wschodnia to rozłam w chrześcijaństwie, do którego doszło w XI w. Kościół grecki (patriarchat w Konstantynopolu) zerwał wówczas jedność ze Stolicą Apostolską w Rzymie. Schizmę poprzedził długi okres pogłębiania się różnic między Kościołem w cesarstwie bizantyjskim, pozostającym pod kontrolą cesarzy, a Kościołem rzymskim, działającym na obszarze państw niezależnych od Bizancjum. Proces ten przebiegał na tle rozbieżności kulturowych, politycznych i językowych. Właśnie różnice w sferze kultury, prawa i obrzędów bardziej oddaliły zwaśnione strony niż kwestie dogmatyczne. Do ostatecznego zerwania jedności Kościoła doszło w 1054 r., gdy legaci papieża Leona IX ekskomunikowali patriarchę Michała Cerulariusza (niesłusznie zarzucającego Kościołowi łacińskiemu herezję), który z kolei ekskomunikował papieża i Kościół rzymski.

Zdobycie przez rycerstwo z zachodniej Europy Konstantynopola (1204), dokonane podczas wypraw krzyżowych (zainicjowanych przez cesarza bizantyjskiego), pogłębiły obopólną niechęć, natomiast podejmowane od XIII w. próby doprowadzenia do jedności nie przyniosły bardziej trwałych i całościowych rezultatów.

(B. Kumor, Historia Kościoła; Schizma wschodnia)

Różnice w Kościele prawosławnym w stosunku do Kościoła katolickiego:

- w każdym kraju jest oddzielna władza (zasada autokefalii), nie uznaje się prymatu papieża i dogmatu o jego nieomyślności,
- prawda wiary: Duch Święty pochodzi tylko od Ojca,
- nie uznaje się nauki o czyścicu (choć w praktyce się ją przyjmuje, modląc się za zmarłych) oraz dogmatu o Niepokalanym Poczęciu.

Kościół katolicki i prawosławny podejmują różnego rodzaju działania ekumeniczne. Niezwykle istotne było zdjęcie wzajemnych ekskomunik przez papieża Pawła VI i patriarchę Atenagorasa I w 1965 r.

Spotkanie ekumeniczne w Drohiczynie podczas pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w 1999 r.

Została też utworzona Papieska Rada do spraw Jedności Chrześcijan. Działania ekumeniczne podejmowane są również w poszczególnych państwach, gdzie mieszkają razem katolicy i prawosławni. Dlatego u nas w kraju została powołana Polska Rada Ekumeniczna.

Działania ekumeniczne w Kościele:

- Tydzień modlitw o jedność chrześcijan (trzeci tydzień stycznia),
- wspólne spotkania modlitewne,
- spotkania papieża z patriarchami,
- organizowanie wspólnych wydarzeń kulturalnych (koncerty, wystawy),
- wzajemne poszanowanie kultury i korzystanie z dzieł (śpiew, ikony),
- współuczestnictwo w świętach...

Podczas Ostatniej Wieczerzy Jezus modlił się o zachowanie jedności wśród uczniów i wśród tych, którzy w przyszłości w Niego uwierzą. Chodzi więc także o nas i o wszystkich, którzy obecnie należą zarówno do Kościoła katolickiego, jak i prawosławnego. Jednoczy nas ten sam Bóg, w którego wierzymy. Ta jedność ma być kształtowana na wzór jedności Boga Ojca i Jego Syna.

Proszę nie tylko za nimi, lecz także za tymi, którzy dzięki ich słowu uwierzą we mnie; żeby oni wszyscy byli jedno, tak jak ty, Ojcze, jesteś w jedności ze mną, a ja jestem w jedności z tobą, żeby i oni byli w jedności z nami, by świat uwierzył, żeś ty mnie posłał. Ja też dałem im chwałę, którą ty mi dałeś, żeby byli jedno, tak jak my jedno jesteśmy.

(J 17,20-22)

W Kościele katolickim bardzo mocno zakorzenił się kult Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Jest to typ ikony zwanej *Hodegetria*, co oznacza: „wskazująca drogę”, bo Maryja wskazuje na Chrystusa, który sam siebie nazwał „Drogą, Prawdą i Życiem”. Choć ikony są charakterystyczne dla Kościoła wschodniego, ta ikona Matki Bożej znajduje się w wielu kościołach i domach katolików. To jeden z elementów, który nas jednoczy.

Ikona Matki Bożej
Nieustającej Pomocy

WIEM, ŻE

**jedność chrześcijan
zależy również
ode mnie**

? Zastanów się

- Jakie były przyczyny rozłamu w Kościele?
- Jakie były skutki schizmy oprócz rozłamu na dwa Kościoły?
- Dlaczego uczniowie Jezusa mają dążyć do jedności?
- Co możesz zrobić na rzecz jedności chrześcijan w swoim środowisku?
- Jak często modlisz się o jedność chrześcijan?

! Zapamiętaj

Kościół katolicki i prawosławny łączy:

- Biblia i Tradycja (orzeczenia pierwszych siedmiu soborów i pisma Ojców Kościoła),
- uznawanie siedmiu sakramentów świętych,
- kult obrazów i relikwii świętych,
- oddawanie czci Matce Bożej.

Kościół prawosławny nie ma jednej osoby, która stałaby na czele wszystkich wyznawców – w każdym kraju jest oddzielna władza. Nazywamy to zasadą autokefalii. Najbardziej znane w Polsce Kościoły prawosławne to:

- Patriarchat konstantynopolitański (ekumeniczny),
- Rosyjski Kościół Prawosławny (patriarchat moskiewski),
- Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny.

✓ Zadanie

1. Wyszukaj informacje na temat działań podjętych podczas ostatniego Tygodnia modlitw o jedność chrześcijan i napisz krótką notatkę na temat jednego z nich.
2. Dowiedz się, gdzie w pobliżu twojego miejsca zamieszkania znajduje się cerkiew, i opisz jej historię (kiedy powstała, pod jakim wezwaniem itp.).
3. Napisz kilka zdań na temat różnicy między obrazem a ikoną.

W Kościele dokonywały się wielokrotnie zmiany, polegające na dostosowaniu sposobów głoszenia Ewangelii w nowych okolicznościach. Do takich zmian należy reforma z czasów papieża Grzegorza VII – od jego imienia powstała nazwa „reforma gregoriańska”. By zrozumieć tło tej reformy, zapoznaj się z najważniejszymi terminami związanymi z nią.

Inwestytura – uroczyste nadanie lenna wasalowi (poddanemu) przez seniora (pana, władcę) w zamian za lojalność i posłuszeństwo. W skład inwestytury wchodziło prawo do zarządzania określonym obszarem z władzą sądenia, karania i pobierania podatków.

Symonia – handel godnościami oraz stanowiskami kościelnymi.

Ekskomunika – kara za ciężkie wykroczenia, o charakterze poprawczym, pozbawiająca ochrzczonego praw do uczestnictwa w życiu Kościoła. Kiedy ekskomuniką był obłożony władca, poddani byli zwolnieni z obowiązku dochowania mu wierności.

Konkordat – umowa zawierana między papieżem a przedstawicielem danego państwa, normująca stosunki między władzą świecką i kościelną w tym państwie oraz określająca zakres kompetencji obu stron.

Papież św. Grzegorz VII, czując się odpowiedzialnym za Kościół, rozpoczął swój pontyfikat od serii tzw. synodów postnych, na których sprzeciwił się symonii i naruszaniu zasad celibatu. Zabronił biskupom i opatom przyjmować inwestyturę od władców świeckich, co doprowadziło do ostrego sporu z władcą niemieckim Henrykiem IV. Przyszły cesarz chciał mieć wpływ na działalność Kościoła i obsadzanie urzędów kościelnych. Pod jego wpływem w roku 1076 uchwalono pozbawienie urzędu św. Grzegorza. Jednakże papież był nieustępliwy i ekskomunikował Henryka IV. Grzegorz VII ostatecznie utracił Rzym, a Henryk IV ustanowił antypapieża i koronował się na cesarza. Papież umarł na wygnaniu, jednak wcześniej zdążył zapoczątkować wiele reform w Kościele.

Grzegorz VII za źródło zła w Kościele uważał inwestyturę, przez którą urzędy biskupie i opackie otrzymywali ludzie niegodni. Wychodząc z założenia, iż władza biskupa Rzymu pochodzi wprost od Boga (a nie z nadania cesarskiego), przyznawał sobie m.in. prawo pozbawiania duchownego urzędu i praw wykonywania czynności kapłańskich, przywracania i przenoszenia biskupów, orzekania

WARTO

znać prawa
i obowiązki zawarte
w konstytucji RP

Karta z chorałem gregoriańskim

ważności kanonów prawa kościelnego, dokonywania zmian granic diecezji. Rządził Kościołem silną ręką, bezpośrednio wpływając poprzez swych legatów na sprawy Kościołów lokalnych (m.in. za jego zgodą odbudowano w Polsce struktury metropolii gnieźnieńskiej, zniszczone wskutek reakcji pogaństwa w latach 30. XI w.). Dzięki reformie gregoriańskiej zostały ustanowione nowe zasady wyboru papieża. Nie był już wybierany przez duchowieństwo i lud (jak w starożytności), ani przez cesarza (jak bywało w IX–XI w.), lecz przez kardynałów, jak dzieje się to do dzisiaj.

(oprac. na podst.: Grzegorz VII, w: Religia. Encyklopedia PWN)

Reforma gregoriańska dotyczyła również zmian w liturgii. Podkreślanie jedności było jednym z priorytetów w tamtych czasach, w myśl zasady: „jeden Kościół, jedno państwo, jedna liturgia, jedna kultura”. Ujednoliceniu liturgii przysłużyło się wprowadzenie ksiąg liturgicznych w rycie rzymskim.

Preambuła do Konstytucji RP odwołuje się do Boga i kultury zakorzenionej w chrześcijaństwie. Zadania stawiane nam jako obywatelom RP mamy wypełniać w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem. Jednak również nasze przekonania i wartości jako katolików powinny być szanowane i respektowane, w tym prawo do wyznawania wiary w Jezusa Chrystusa i życia według Jego nauki. Takie prawo zapewnia nam Konstytucja RP z 1997 r.

Konstytucja RP Art. 53.

1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.
2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.
3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem. (...)
4. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.
5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

6. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.

7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

WIEM, ŻE
Konstytucja RP
daje mi prawo
wyznawania
wiary w Jezusa

? Zastanów się

- Jakie obowiązki nakłada na ciebie Preambuła Konstytucji RP?
- W jaki sposób wywiązujesz się ze swoich obowiązków?
- Jakie prawa obywatela zapewnia ci Konstytucja RP?
- W jaki sposób korzystasz z tych praw?

! Zapamiętaj

Reforma gregoriańska przyczyniła się do:

- wzrostu autorytetu papieża jako najwyższej normy prawa kościelnego,
- ujednoczenia struktur w Kościele i rozwoju kurii,
- rozbudowania praktyki wysyłania legatów papieskich,
- zrzeczenia się przez cesarza inwestytury kościelnej,
- nakazu celibatu dla duchowieństwa,
- usunięcia symonii,
- ustanowienia konkordatu.

Obecnie w Polsce obowiązuje konkordat podpisany przez państwo watykańskie i państwo polskie w 1993 r.

✓ Zadanie

1. Napisz w kilku punktach, jaki wpływ na Kościół Europy Zachodniej i Polski miały reformy przeprowadzone przez Grzegorza VII.
2. Napisz, jakie prawa gwarantuje katolikom w Polsce Konstytucja RP.
3. Podaj argumenty potwierdzające prawo katolików do publicznego wyznawania swojej religii w Polsce.

Wiedza ma w naszym życiu wielką wartość. Bez niej trudno by było podejmować nawet najprostsze codzienne decyzje. Ale czy zdobywanie wiedzy jest łatwe? Nauka nie jest przecież inwestycją, która przynosi efekty od razu. Dlatego przy zdobywaniu wiedzy bardzo ważna jest odpowiednia motywacja. Jedni uczą się, by nie zawieść oczekiwań swoich bliskich, inni nie potrafią dostrzec w nauce żadnych korzyści i mobilizuje ich tylko obietnica jakiejś szybkiej nagrody. Nauka staje się przyjemnością, gdy wiąże się z rozwijaniem naszych pasji, bo wtedy nie zauważamy nawet, że podejmujemy jakiś wysiłek. Ale sama wiedza to jeszcze nie wszystko. Wykorzystanie jej w dobrym celu jest możliwe tylko dzięki mądrości.

WARTO
zdobywać
mądrość

Boże przodków i Panie miłosierdzia,
któryś wszystko uczynił swoim słowem
i w Mądrości swojej stworzyłeś człowieka,
by panował nad stworzeniami, co przez Ciebie się stały,
by władał światem w świętości i sprawiedliwości
i w prawości serca sądy sprawował –
dajże mi Mądrość, co dzieli tron z Tobą,
i nie wyłączaj mnie z liczby swych dzieci!
Bom sługa Twój, syn Twojej służebnicy,
człowiek niemocny i krótkowieczny,
zbyt słaby, by pojąć sprawiedliwość i prawa.
Choćby zresztą był ktoś doskonały między ludźmi,
jeśli mu braknie mądrości od Ciebie – za nic będzie poczytany.

(Mdr 9,1-6)

Upadek cesarstwa zachodniorzymskiego w 476 r. i związany z tym kryzys cywilizacji europejskiej doprowadził także do upadku szkolnictwa. Coraz mniej ludzi rozumiało łacinę. Wyjątkiem była niewielka grupa dobrze wykształconych duchownych, którzy musieli znać łacinę, by czytać Pismo Święte i sprawować liturgię. Dlatego szkoły kształcące kandydatów do stanu duchownego przetrwały ten trudny okres i dzięki nim szkolnictwo mogło się powoli odrodzić. Od końca XI w. papieństwo zobowiązywało biskupów do zakładania

szkół katedralnych, a jedną z wielkich nowości XII w. było powstanie szkół miejskich. Podstawą jednolitego w całym chrześcijaństwie zachodnim systemu nauczania był schemat siedmiu sztuk wyzwolonych. Nauczane przedmioty były podzielone na dwie grupy: na niższy poziom składały się gramatyka, retoryka i dialektyka, wyższy stanowiły muzyka, geometria, astronomia i arytmetyka. Tylko największe ze szkół klasztornych i katedralnych realizowały cały program.

Szkoły katedralne i niektóre zakonne w dużych miastach przyciągały nauczycieli i studentów nawet z odległych krajów. Najsławniejsze ze szkół przekształciły się w uniwersytety. W XII w. wykształciły się dwa typy uniwersytetów. Pierwszy, reprezentowany przez uniwersytet w Paryżu (nazwany później Sorboną), rozwijał nauki filozoficzne. Podstawą studiów były tzw. nauki wyzwolone. Po zdaniu egzaminów student otrzymywał tytuł bakałarza, a następnie magistra i mógł wstąpić na jeden z trzech wydziałów: medyczny, prawniczy lub teologiczny. Drugi typ uniwersytetów wywodzi się z uniwersytetu w Bolonii, który miał bardziej świecki charakter i kształcił znawców prawa rzymskiego, tzw. legistów.

Wśród uniwersytetów, które powstały w średniowieczu, należy jeszcze wymienić uniwersytety w Tuluzie (Francja), w Padwie i Neapolu (Włochy). Ważnymi ośrodkami

Uniwersytet Paryski – Sorbona

Uniwersytet Boloński

Uniwersytet w Oksfordzie

Uniwersytet w Krakowie

ja Kopernika zmieniło postrzeganie wszechświata i rozślawiło Polskę na cały świat. Na jego odkryciach opiera się wiele współczesnych nauk. Natomiast wielki wpływ na sytuację polityczną, kulturową i religijną w Polsce miała działalność Mikołaja Trąby, Stanisława Hozjusza czy Zbigniewa Oleśnickiego.

Mikołaj Trąba zasłużył się dla Kościoła w Polsce, wydając pierwszy w naszym kraju zbiór prawa kościelnego.

Stanisław Hozjusz sprowadził do Polski zakon jezuitów i założył w Braniewie ich pierwsze na ziemiach polskich kolegium (Collegium Hosianum). Na jego wzór powstało w XVI–XVIII w. wiele szkół w Polsce, prowadzonych przez zakon jezuitów.

Zbigniew Oleśnicki założył klasztory paulinów w Pińczowie i bernardynów w Krakowie; założył Bursę Jerozolimską dla studentów Akademii Krakowskiej i zapisał jej cały swój księgozbiór.

Wiedza i mądrość potrzebne są także do zrozumienia wiary. Zależność wiary i rozumu rozważał św. Tomasz z Akwinu. Uznał on, że między tym, co mówi filozofia, czyli rozum, a tym, co mówi wiara, nie ma wcale sprzeczności. Święty Tomasz uważał, iż człowiek, posługując się rozumem, może dojść do tych samych prawd, które zostały objawio-

mi były też Oksford i Cambridge w Anglii. W XIV w. powstały uniwersytety w Europie Środkowej – w Pradze i w Krakowie. Ich liczba szybko się zwiększała, by pod koniec średniowiecza przekroczyć 60.

Na średniowiecznych uniwersytetach europejskich studiowało wielu Polaków. Zdobytą wiedzę wykorzystywali dla dobra Kościoła i Polski, a tym samym dla dobra konkretnych ludzi żyjących ówczesnie. Owoce ich dziedzictwa trwają do dziś. Na przykład dzieło Mikołaja

Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem, Jan Matejko, 1873, Kraków

ne w Biblii. Filozoficzne dowody na istnienie Boga przytoczył i rozpatrzył w dziele „Suma teologiczna”.

Gdyby nie nauka i odkrycia czasu średniowiecza, nie byłoby możliwe dokonanie wielu współczesnych odkryć naukowych. Nasza wiedza i kultura wyra- stają między innymi z osiągnięć tamtych czasów. Do tej pory uniwersytety, które powstały w średnio- wieczu, słyną z poziomu kształcenia, a możliwość studiowania na nich jest wielkim wyróżnieniem.

? Zastanów się

- Czym różni się wiedza od mądrości?
- Kto jest dawcą mądrości?
- Do czego potrzebna jest mądrość?

! Zapamiętaj

Wybitni Polacy okresu średniowiecza – Mikołaj Kopernik, Mikołaj Trąba, Stanisław Hozjusz, Zbigniew Oleśnicki – byli ludźmi wierzącymi i należeli do stanu duchownego. Dzięki temu mogli zdobyć wykształcenie, ponieważ w tym czasie o naukę troszczył się przede wszystkim Kościół.

✓ Zadanie

1. Napisz, dlaczego zdobywanie mądrości jest realizacją Bożego polecenia: „Czyńcie sobie ziemię poddaną”.
2. Napisz, kogo ze współczesnych naukowców możesz nazwać „wierzącym człowiekiem nauki”. Uzasadnij swój wybór.
3. Podczas wieczornej modlitwy pomódl się za ludzi nauki, by swoją wiedzę wykorzystywali na rzecz dobra wszystkich.

Spór o ewangeliczne ubóstwo

Aktualność idei franciszkańskiej

Jezus ze względu na ludzi przyjął postać człowieka. Urodził się w ubogiej stajni, cierpiał i umarł na krzyżu, by uwolnić nas od śmierci wiecznej. Dzięki Jego uniznieniu możemy otrzymać radość nieba – bogactwo nieprzemijające i niewyobrażalne dla nas.

WARTO
żyć cnotą
ubóstwa

Znacie przecież łaskę Pana naszego Jezusa Chrystusa, który będąc bogaty, dla was stał się ubogim, aby was ubóstwem swoim ubogacić.

(2 Kor 8,9)

Święty Franciszek ofiarowuje płaszcz ubogiemu rycerzowi, Giotto di Bondone, XIII w., Asyż, Włochy

Życie według zasad ewangelicznych było wpisane w regułę zakonu założonego przez św. Franciszka. Nakazywała ona wierne naśladowanie Jezusa Chrystusa, szczególnie przez pokorę i ubóstwo. Bracia mieli się utrzymywać z pracy i – w miarę potrzeby – z jałmużny oraz zrezygnować z wszelkiej własności (zarówno osobistej, jak i wspólnotowej). Szczególnym rysem nowej wspólnoty było połączenie modlitwy kontemplacyjnej z działalnością apostołską i misyjną.

Święty Dominik założył zakon dominikanów, ponieważ dostrzegał potrzebę przeciwstawienia się ruchom heretyckim i jednocześnie konieczność stwo-

żenia nowych form duszpasterstwa, co wynikało z ówczesnych przemian zachodzących w społeczeństwie. Gwałtowny rozwój miast oraz handlu, związane z tym migracje ludności i konfrontacja ze światem niechrześcijańskim, głównie z islamem, były dla Kościoła wyzwaniem, z którym coraz gorzej sobie radzono. Przyczyniał się do tego niski poziom życia duchowego i intelektualnego kleru, brak ewangelicznego świadectwa życia i opieszałość w głoszeniu Ewangelii.

Zakony żebracze były odpowiedzią na potrzeby ówczesnego świata. Ich powstanie spowodowało dowartościowanie cnoty ubóstwa, co było przeciwwagą

dla przywiązanego do dóbr materialnych kleru diecezjalnego i mnichów czerpiących zyski z posiadłości ziemskich (beneficjum). Powstanie zakonów żebraczych wiązało się także z nieskuteczną walką duchowieństwa z rodzącymi się we Francji oraz Italii herezjami katarów i waldensów. Zakony żebracze, ukazując wartość ubóstwa, pomagały ludziom lepiej znosić biedę. Podkreślały też, że od nędzy materialnej o wiele groźniejsza jest nędza moralna i duchowa, głosząc potrzebę nawrócenia i wzywając do życia Ewangelią.

„Na wzór naszego Nauczyciela jesteśmy jako chrześcijanie powołani do tego, aby dostrzegać różne rodzaje nędzy trapiącej naszych braci (...). Nędza to nie to samo co ubóstwo; nędza to ubóstwo bez wiary w przyszłość, bez solidarności, bez nadziei.

Możemy wyróżnić trzy typy nędzy. (...) **Nędza materialna** to ta, którą potocznie nazywa się biedą, i która dotyka osoby (...) pozbawione podstawowych praw i dóbr pierwszej potrzeby, takich jak żywność, woda, higiena, praca, szanse na rozwój i postęp kulturowy. (...) Trzeba zatem, aby ludzkie sumienia nawróciły się na drogę sprawiedliwości, równości, powściągliwości i dzielenia się dobrami. (...) Nie mniej niepokojąca jest **nędza moralna**, która czyni człowieka niewolnikiem nałogu i grzechu. Ileż rodzin żyje w udręce, bo niektórzy ich członkowie – często młodzi – popadli w niewolę alkoholu, narkotyków, hazardu czy pornografii! Iluż ludzi zagubiło sens życia, pozbawionych zostało perspektyw na przyszłość, utraciło nadzieję! I iluż ludzi zostało wepchniętych w taką nędzę przez niesprawiedliwość społeczną, przez brak pracy, odbierającą godność, jaką cieszy się żywiciel rodziny, przez brak równości w zakresie prawa

do wykształcenia i do ochrony zdrowia (...). Ta postać nędzy, prowadząca także do ruiny ekonomicznej, wiąże się zawsze z **nędzą duchową**, która nas dotyka, gdy oddalamy się od Boga i odrzucamy Jego miłość. Jeśli sądzimy, że nie potrzebujemy Boga, który w Chrystusie wyciąga do nas rękę, bo wydaje się nam, że jesteśmy samowystarczalni, wchodzimy na drogę wiodącą do klęski. Tylko Bóg prawdziwie zbawia i wyzwala”.

(Orędzie Ojca Świętego Franciszka na Wielki Post 2014 roku)

Święty Dominik, Fra Angelico, Perugia, Włochy

† Módl się

Najwyższy, chwalebny Boże,
rozjaśnij ciemności mego serca
i daj mi, Panie,
prawdziwą wiarę,
niezachwianą nadzieję
i doskonałą miłość,
zrozumienie i poznanie,
abym wypełniał Twoje święte
i prawdziwe posłannictwo.

*(Modlitwa przed krzyżem
w kościele św. Damiana)*

WIEM, ŻE

walka z nędzą jest
moim obowiązkiem

? Zastanów się

- Dlaczego nędza prowadzi do cierpienia?
- Dlaczego ubóstwo jest wartością?
- Co ubóstwo może zmienić w życiu ludzi?

! Zapamiętaj

Kwesta – zbieranie jałmużny (dawniej także w naturze) dla klasztoru. Miała również wymiar duchowy: jej praktykowanie miało na celu kształtowanie u zakonnika cnoty pokory.

Habit – nazwa stroju zakonnego, który jest noszony na znak konsekracji i świadectwa ubóstwa. Składa się z sukni, płaszcza, szkaplerza oraz pasa lub sznura.

Zakon żebraczy – zakon odrzucający własność indywidualną i wspólną i utrzymujący się z ofiarności wiernych.

Ubóstwo to przyjęcie pewnego stylu życia, w którym nie ma pogoni za dobrami materialnymi. Cnota ubóstwa jest wartością duchową. Ten, kto jest ubogi, powierza swoje życie Bogu w pełnym zaufaniu, że On się zatroszczy o codzienne potrzeby. Nie możemy mylić ubóstwa z nędzą materialną. Nie każdy biedny jest ubogim.

✓ Zadanie

1. Odszukaj w Internecie zdjęcia habitów franciszkanów oraz dominikanów i opisz, czym się różnią.
2. Napisz, jakie skutki mogą przynieść próby eliminowania nędzy bez odniesienia się do Chrystusa.
3. Pomódl się za swoich rówieśników, których dosięga nędza materialna, moralna lub duchowa.

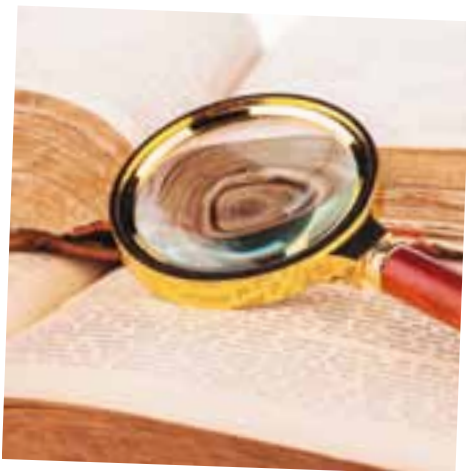

Początki inkwizycji papieskiej sięgają roku 1184, a jej powstanie wiąże się z ówczesną sytuacją w zachodniej Europie, zwłaszcza w południowej Francji, gdzie od blisko 150 lat szerzyła się herezja katarów (albigensów). Przez ponad wiek z heretykami, których działalność prowadziła do anarchii, walczyli władcy świeccy, dopuszczając się przy tym okrucieństw i niesprawiedliwości. Inkwizycja kościelna miała na celu ograniczenie tych nadużyć przez ocenianie, czy ktoś rzeczywiście jest winny herezji. Mogła przekazać władzy świeckiej tylko tego, kto po ustaleniu winy nie okazał skruchy (np. przez cały XIII w. trybunał inkwizycyjny w Tuluzie, gdzie było najwięcej heretyków, przekazał władzy świeckiej tylko 1% osądzonych). Kara „więzienia”, jaką mógł wydać trybunał kościelny, niemal zawsze polegała na przymusowym pobycie w klasztorze i stosowaniu się do reguł życia zakonnego. Także jeśli chodzi o stosowanie tortur, trzeba stwierdzić, że funkcjonujące stereotypy nie są zgodne z prawdą. Przypadki nadużyć ze strony ludzi Kościoła były nieliczne, ale nie wolno o nich zapominać. Właśnie za nie przepraszał w imieniu całego Kościoła katolickiego św. Jan Paweł II w Roku Jubileuszowym.

„Gdy (...) zbliża się ku końcowi drugie tysiąclecie chrześcijaństwa, jest rzeczą słuszną, aby Kościół w sposób bardziej świadomy wziął na siebie ciężar grzechu swoich synów, pamiętając o wszystkich tych sytuacjach z przeszłości, w których oddalili się oni od ducha Chrystusa i od Jego Ewangelii i zamiast dać świadectwo życia inspirowanego wartościami wiary, ukazali światu przykłady myślenia i działania, będące w istocie źródłem antyświadectwa i zgorzenia”.

(Jan Paweł II, List apostolski „Tertio millennio adveniente”, 33)

WARTO
przebaczać

„Bolesnym zjawiskiem, nad którym synowie Kościoła muszą się pochylić z sercem pełnym skruchy, jest przyzwolenie – okazywane zwłaszcza w niektórych stuleciach – na stosowanie w obronie prawdy metod nacechowanych nietolerancją, a nawet przemocą”.

(Jan Paweł II, List apostolski „Tertio millennio adveniente”, 35)

Do wyznania własnych win i prośby o przebaczenie wzywa Pismo Święte:

Jeśli mówimy, że nie mamy grzechu,
to samych siebie oszukujemy
i nie ma w nas prawdy.
Jeżeli wyznajemy nasze grzechy,
Bóg jako wierny i sprawiedliwy
odpuści je nam
i oczyści nas z wszelkiej nieprawości.
Jeśli mówimy, że nie zgrzeszyliśmy,
czynimy Go kłamcą
i nie ma w nas Jego nauki.

(1 J 1,8-10)

W homilii wygłoszonej 12 marca 2000 r., w Dniu Przebaczenia, św. Jan Paweł II przeprosił za inkwizycję i za każdy przejaw zła w Kościele.

„Winniśmy wyznać, że jako chrześcijanie ponosimy odpowiedzialność za zło występujące dzisiaj. W obliczu ateizmu, obojętności religijnej, (...) łamania prawa do życia, niewrażliwości na ubóstwo wielu krajów musimy zadawać sobie pytanie, w jakiej mierze i my ponosimy odpowiedzialność.

Za cząstkę winy, jaką każdy z nas przez swoje postępowanie ponosi za te przejawy zła, przyczyniając się do oszpecenia oblicza Kościoła, pokornie prosimy o przebaczenie.

Wyznając nasze winy, jednocześnie wybaczymy innym winy popełnione wobec nas. W ciągu dziejów niezliczeni chrześcijanie znosili szkany, przemoc i prześladowania z powodu swojej wiary. Podobnie jak przebaczyły ofiary tych niesprawiedliwości, tak i my przebaczymy. Dzisiaj i w każdej epoce Kościół stara się oczyszczać pamięć o tych smutnych wydarzeniach z wszelkich uczuć gniewu i pragnienia zemsty. (...) Z przyjęciem przebaczenia Bożego wiąże się powinność przebaczenia braciom i dążenia do wzajemnego pojednania”.

(Jan Paweł II, Przebaczymy i prosimy o przebaczenie)

„Kościół... uznawany jest przez wiarę za niezachwianie święty. Albowiem Chrystus, Syn Boży, który w raz z Ojcem i Duchem Świętym doznaje czci jako

«sam jeden Święty», umiłował Kościół jako oblubienicę swoją, siebie samego zań wydając, aby go uświęcić; złączył go też ze sobą jako ciało swoje i hojnie obdarzył darem Ducha Świętego na chwałę Bożą».

(Katechizm Kościoła katolickiego, 823)

WIEM, ŻE

**Kościół potrzebuje
nieustannego
oczyszczenia**

? Zastanów się

- Jaką postawę przyjmujesz, gdy ktoś zawinił przeciw tobie?
- W jaki sposób możesz zrobić krok w kierunku pojednania mimo wyrządzonego ci zła?
- Kogo mogło zranić twoje zachowanie?
- Kto czeka na twoje przeproszenie?
- Czy potrafisz prosić o przebaczenie?

! Zapamiętaj

Inkwizycja – kościelna lub świecka instytucja sądownicza, przeciwdziałająca szerzeniu się herezji (kościelna) lub poglądom rewolucyjnym (świecka).

Herezja – błędne ujęcie wiary; powstaje, gdy jedna prawda wiary (lub więcej) zostaje wyrwana z kontekstu całości i jest fałszywie zrozumiana; są to poglądy religijne uznane za sprzeczne z doktryną (nauką) głoszoną przez Kościół.

Heretycy – ci, którzy uważali siebie za chrześcijan, jednak ich nauka w świetle wszystkich prawd wiary była błędna i fałszywa.

„Kościół obejmujący w łonie swoim grzeszników, święty i zarazem ciągle potrzebujący oczyszczenia, podejmuje ustawicznie pokutę i odnowienie. Wszyscy członkowie Kościoła, łącznie z pełniącymi w nim urzędy, muszą uznawać się za grzeszników. (...) Kościół gromadzi więc grzeszników objętych już zbawieniem Chrystusa, zawsze jednak znajdujących się w drodze do uświęcenia”.

(Katechizm Kościoła katolickiego, 827)

✓ Zadanie

1. Wykonaj plakat do słów K.H. Waggerla: „Kto sędzi swego bliźniego, może się zawsze pomylić. Kto mu przebacza, nie myli się nigdy”.
2. Napisz, dlaczego Kościół nieustannie potrzebuje oczyszczenia.
3. Pomódl się o postawę mężnego wyznawania wiary w Chrystusa.

Reformacja i reforma katolicka

Sobór Trydencki

WARTO
być
tolerancyjnym

Reformacja (łac. *reformatio* – „przekształcenie”) to ruch religijno-społeczny w chrześcijaństwie w XVI w., który doprowadził do rozłamu w Kościele zachodnim i powstania protestantyzmu. Reformacja została zapoczątkowana wystąpieniem niemieckiego zakonnika Marcina Lutra. W 1517 r. ogłosił on w Wittenberdze 95 tez, krytykujących m.in. „sprzedawanie” odpustów na budowę bazyliki św. Piotra. Stolica Apostolska, po szczegółowym rozpatrzeniu jego tez, zażądała odwołania części, które zawierały błędne nauczanie. Luter nie tylko tego nie uczynił, ale widząc swoją wzrastającą popularność w Niemczech, a zwłaszcza poparcie niektórych książąt niemieckich, wymówił posłuszeństwo papieżowi i zaczął wprowadzać zmiany w prawdach wiary i w liturgii. Z tego powodu Stolica Apostolska zmuszona była potępić jego działalność i wyłączyć go z Kościoła (ekskomunikować).

Celem reformacji miała być moralna i teologiczna odnowa Kościoła przez powrót do Biblii i nauk głoszonych przez pierwotny Kościół. Marcin Luter podkreślał rolę Pisma Świętego w życiu duchowym, ale odrzucał jednocześnie Tradycję, która pozwala właściwie tłumaczyć sens słów zawartych w Biblii. Występował przeciw celibatowi i życiu zakonnemu, uznawał tylko dwa sakramenty (chrzest i Eucharystię, chociaż nie w rozumieniu katolickim). Za przykładem Lutra poszło też wielu innych reformatorów (Kalwin, Zwingli), którzy zakładali własne wyznania. Doszło do rozłamu w Kościele: obok Kościoła katolickiego powstało wiele Kościołów protestanckich. Reformacja objęła swym zasięgiem Niemcy, Anglię, Szkocję, Szwajcarię, Niderlandy, kraje skandynawskie i bałtyckie oraz częściowo Czechy, Francję, Polskę i Węgry.

Luteranizm – system teologiczny opracowany w XVI w., oparty na koncepcji Marcina Lutra. Sformułowane w okresie reformacji zasady teologiczne luteranizmu stanowią podstawę doktryny Kościoła ewangelicko-augsburskiego. Jego główne zasady to: teza o zbawieniu człowieka tylko przez wiarę, a nie przez uczynki; uznawanie Biblii za jedyne źródło prawd religijnych (odrzućenie Tradycji); dwa sakramenty (chrzest i komunia); narodowo-państwowy lub regionalny charakter Kościołów.

Kalwinizm – doktryna religijna stworzona przez Jana Kalwina. Obowiązuje ona w Kościołach ewangelicko-reformowanych. Główne cechy kalwinizmu: nauka głosząca, że losy człowieka (jego zbawienie lub potępienie) są z góry określone przez wolę Boga; uznawanie dwóch sakramentów (chrzest i komunia); prezbiteriański ustrój kościelny – prezbiterzy wybierani przez lokalne zbory

(parafie) zarządzają ich sprawami; duża rola świeckich w Kościele.

(oprac. na podst.: *Luteranizm, Kalwinizm*, w: *Religia. Encyklopedia PWN*)

W dziele katolickiej reformy Kościoła szczególne miejsce zajmują postanowienia **Soboru Trydenckiego** (1545–1563). Był to XIX sobór powszechny, zwołany w przez papieża Pawła III, a zamknięty przez Piusa IV.

Celem soboru początkowo było poszukiwanie porozumienia z twórcami reformacji, ale ostatecznie jej główne idee zostały odrzucone. Sobór zainicjował wewnętrzną reformę Kościoła rzymskokatolickiego przez wydanie szeregu dekretów w sprawach wiary i moralności. Podczas soboru sprecyzowana została nauka katolicka o zbawieniu, do którego dążymy dzięki łasce i uczynom; o grzechu pierworodnym; o siedmiu sakramentach; o czyściu; o odpustach i kulcie świętych oraz dyscyplinie kościelnej (utrzymanie celibatu duchownych, polecenie utworzenia w każdej diecezji seminariów duchownych, konieczność wprowadzenia indeksu ksiąg zakazanych i opracowanie katechizmu). Potrydencki model życia Kościoła zachował się niemal całkowicie aż do czasów Soboru Watykańskiego II i w znacznym stopniu funkcjonuje nadal.

(oprac. na podst.: *Trydencki Sobór*, w: *Religia. Encyklopedia PWN*)

Zarówno my, katolicy, jak i protestanci wierzymy w tego samego Jezusa i mamy ten sam cel – osiągnąć niebo.

Wtedy Jan rzekł do Niego [Jezusa]: „Nauczycielu, widzieliśmy kogoś, kto nie chodzi z nami, jak w Twoje imię wyrzucał złe duchy, i zabranialiśmy mu, bo nie chodził z nami”. Lecz Jezus odrzekł: „Nie zabraniajcie mu, bo nikt, kto czyni cuda w imię moje, nie będzie mógł zaraz złe mówić o Mnie. Kto bowiem nie jest przeciwko nam, ten jest z nami. Kto wam poda kubek wody do picia, dlatego że należycie do Chrystusa, zaprawdę, powiadam wam, nie utraci swojej nagrody”.

(Mk 9,38-40)

W 2017 r. upłynie 500 lat od początku reformacji. Zarówno Kościół katolicki, jak i wspólnoty protestanckie chcą wykorzystać ten fakt do poszukiwania

Ignacy Loyola przedstawia papieżowi *Regulę*, XVI w., Rzym, Włochy

dróg ku jedności. Przygotowano dokument zatytułowany „Od konfliktu do komunii”, który zapowiada wspólne dążenie do coraz głębszego pojednania. W przedmowie biskup Kościoła ewangelicko-augsburskiego w RP pisze:

„Gdy w 2017 roku rzymskokatolicy i ewangelicy chrześcijanie będą spoglądać na wydarzenia sprzed pięciuset lat, uczynią to w najwłaściwszy sposób, stawiając Ewangelię Jezusa Chrystusa w samym centrum swoich refleksji. Powinniśmy radować się z Ewangelii i przekazywać ją współczesnym, aby cały świat uwierzył, że Bóg staje się dla nas darem i powołuje nas do wspólnoty ze sobą i swoim Kościołem. Jest to powód naszej radości we wspólnej wierze”.

(Od konfliktu do komunii. Luterancko-katolickie upamiętnienie reformacji w 2017 roku)

! Zapamiętaj

Okres renesansu (odrodzenia) jest czasem zmian, które dotyczą praktycznie każdej sfery życia człowieka. Podjęto wiele prób odnowy chrześcijaństwa zachodniego, jednak różne były sposoby działania i ich konsekwencje. We wspólnotach protestanckich najważniejsza była działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina, a w Kościele katolickim Ignacego Loyoli i Karola Boromeusza.

WIEM, ŻE

mam szanować
przedstawicieli
innych wyznań

? Zastanów się

- Co było przyczyną reformacji?
- Co przyczyniło się do odnowy w Kościele?
- Dlaczego katolicy i protestanci powinni współpracować w głoszeniu Ewangelii?

✓ Zadanie

1. Przygotuj album lub prezentację na temat wybranego przez siebie reformatora Kościoła, żyjącego w epoce renesansu lub współcześnie.
2. Wypisz propozycje zmian w Kościele katolickim, które prowadziłyby do pogłębienia więzi z Chrystusem.
3. Przez najbliższy tydzień módl się w intencji zjednoczenia chrześcijan.

Oświecenie nazywano początkowo epoką rozumu lub wiekiem filozofów, a w końcu wiekiem oświeconym. Na zachodzie Europy oświecenie rozwijało się od końca XVII w., do Polski zaś dotarło w drugiej połowie wieku XVIII. Jest to okres w literaturze i kulturze, lecz przede wszystkim ogół prądów ideowych, społecznych i politycznych.

W całej Europie główną ideą oświecenia była walka o wolność, przeciwstawienie się ideologii epok poprzednich oraz krytyczne (a często wręcz krytykanckie) spojrzenie na dotychczasowy dorobek myśli kulturowej i politycznej. Osiągnięciem oświecenia jest okazanie szacunku dla ludzkiej wiedzy, podjęcie walki z przesądami, walka o równouprawnienie różnych grup obywateli i poszanowanie osoby.

Przeczytaj, jakie były założenia głównych prądów oświecenia.

Racjonalizm głosił przekonanie o sile i możliwościach poznawczych rozumu ludzkiego oraz o konieczności kierowania się nim we wszelkim działaniu. Inaczej mówiąc – poznanie świata jest możliwe za pośrednictwem rozumu według zasady „myślę, więc jestem” Kartezjusza. Efektem racjonalizmu w odniesieniu do religii był **deizm**, czyli pogląd, według którego Bóg jest stwórcą i prawodawcą świata, ale nim nie kieruje.

Masoneria – tajny ruch międzynarodowy powstały w XVIII w., który postawił sobie za cel moralne i społeczne doskonalenie człowieka. Ruch ten szerzył światopogląd racjonalistyczny, deistyczny i antyklerykalny.

Ateizm – odrzucenie wszelkich zasad religijnych, również istnienia Boga. Ateiści uznawali kult materii. Wartości duchowe były dla nich nieważne.

Empiryzm – uznanie doświadczenia i eksperymentu za podstawę poznania świata.

Radykalizm – kierunek polityczny, w którym domagano się głębokich reform w prawach, instytucjach i metodach działania rządu, jednak bez naruszania podstaw panującego ustroju.

Humanitaryzm – zwrócenie uwagi na godność człowieka, przy czym zasadą niepodważalną są równość i braterstwo.

Rozwój nauki bez Boga doprowadził do **rewolucji francuskiej**. Był to okres rozruchów, powstań i zamachów stanu, które doprowadziły do upadku monarchii i ustroju stanowego we Francji. Rewolucja zniósła porządek feudalny,

WARTO

rozwick
i wiarę,
i rozum

Szturm na Bastylię 14 lipca 1789 roku, Jean-Pierre Houël, Paryż, Francja

wprowadziła równość wobec prawa, wolność słowa i wyznania (oficjalnie, w rzeczywistości miała to być „wolność od wyznawania jakiegokolwiek wiary”), doprowadziła burżuazję do władzy. Jej idee wywarły ogromny wpływ na całą Europę, przyspieszając proces tworzenia się nowoczesnych państw narodowych. Jednocześnie rewolucja doprowadziła do śmierci bar-

dzo wielu ludzi i znacznego zniszczenia dziedzictwa kulturalnego.

Prześladowanie Kościoła podczas rewolucji francuskiej:

- upaństwowiono i wyprzedano majątki kościelne;
- zażądano od księży złożenia przysięgi na wierność państwu, królowi oraz zachowania konstytucji cywilnej, co łączyło się z wymówieniem posłuszeństwa papieżowi;
- uchwalono nowy podział diecezji według granic departamentów, nie licząc się z wolą i decyzjami Stolicy Apostolskiej;
- dokonano kasaty wielu zakonów i zakazano składania ślubów zakonnych;
- przyjmuje się, że w samym w Paryżu zamordowano 223 księży; do ataków na księży doszło również na prowincji, a około 30 tysięcy duchownych opuściło Francję.

Dechrystianizacja życia publicznego:

- wprowadzono kult rozumu i natury jako jedynie dozwolony,
- znikła niedziela i wszystkie święta oraz imiona chrześcijańskie,
- niszczone symbole religijne i napisy na cmentarzach,
- w Paryżu nakazano zamknięcie miejsc kultu religijnego,
- zakazywano odprawiania uroczystości religijnych, organizując w zamian pochody antyreligijne.

Ruiny opactwa w Mont-Saint-Éloi, zrujnowanego w czasie akcji dechrystianizacyjnej

Na przełomie XIX i XX w. pojawia się **modernizm**, czyli zanegowanie rozumu i wyeksponowanie intuicji człowieka, podobnie jak w oświeceniu połączone z odrzuceniem Boga, a więc także praw moralnych wynikających z wiary. Skoro przyjęto, że nie ma żadnych obiektywnych norm moralnych, uznawano, że każdy może czynić to, co sam uważa za słuszne.

„**Modernizm** negował możliwość poznania Boga naturalnym rozumem (agnostycyzm), kwestionował prawdziwość prorocत्व i cudów jako dowodów Objawienia, przeczył założeniu Kościoła bezpośrednio przez Jezusa Chrystusa, prymatowi Piotra oraz boskiemu pochodzeniu Tradycji. Twierdził, że wiara jest irracjonalnym uczuciem religijnym wyłonionym z podświadomości (fideizm), natomiast dogmaty zmieniają swe znaczenie wraz z rozwojem świadomości ludzkiej w historii”.

(Modernizm, w: Religia. Encyklopedia PWN)

Wybór nauki i wolności bez Boga niesie ze sobą krzywdę i nieszczęście niezależnie od czasu. Na czym więc polega prawdziwa wolność człowieka?

Ku wolności wyswobodził nas Chrystus. A zatem trwajcie w niej i nie poddawajcie się na nowo pod jarzmo niewoli!

(Ga 5,1)

„Wolność i grzech. Wolność człowieka jest ograniczona i omylna. Rzeczywiście, człowiek zblądził. Zgrzeszył w sposób wolny. (...) Od początku historia ludzkości świadczy o nieszczęściach i uciskach, które zrodziły się w sercu człowieka w następstwie złego używania wolności”.

(Katechizm Kościoła katolickiego, 1739)

WIEM, ŻE

postawienie
człowieka w miejscu
Boga prowadzi
do tragedii

? Zastanów się

- Na czym polega błąd w przeakcentowaniu rozumu w życiu człowieka?
- Na czym polega wolność człowieka?
- Do czego prowadzi niewłaściwe wykorzystanie rozumu i wolności?

! Zapamiętaj

Filozofia oświecenia charakteryzuje się kultem ludzkiego rozumu. Stwierdzenie Kanta: „Miej odwagę posługiwać się swoim rozumem” zawiera postulat, by człowiek zaczął używać własnego rozumu, uwierzył w jego moc i kierował się nim. Z taką postawą łączy się odrzucenie Boga i autorytetów. W epoce oświecenia rozwój nauki bez Boga doprowadził do rewolucji francuskiej.

- 26 VIII 1789 r. ogłoszono Deklarację Praw Człowieka i Obywatela.
- 21 I 1793 r. stracono króla, w następstwie czego powstała koalicja państw europejskich przeciw Francji, a w kraju wybuchły powstania monarchistyczne.
- Zaostrzenie nurtów antykościelnych:
  - księża zaczęto uznawać za wrogów rewolucji,
  - mnożyły się wystąpienia antykatolickie.

✓ Zadanie

1. Przygotuj prezentację na temat wybranego naukowca, który łączył wiedzę z wiarą w Boga.
2. Napisz, dlaczego rozum potrzebuje wiary dla lepszego poznania rzeczywistości.
3. Napisz, na czym polega prawdziwa wolność człowieka.